

Handreiking

openbare scholen
waar verhalen samenkomen

Dialogoog over de sinterklaasviering op de openbare basisschool

Vanuit waarden en inhouden
een weloverwogen keuze maken

Oktober 2020

Dit is een uitgave van VOS/ABB

Auteurs: Tamar Kopmels en Eline Bakker (VOS/ABB)

Tool 3 is een bewerking van de Toolkit Zwarte Piet (De Vreedzame School)

Doorontwikkeling: Alexandra Bronsveld en Myrthe Kelder (stichting Aves) en Tamar Kopmels en Eline Bakker (VOS/ABB)

Tool 4 is geïnspireerd op 'Methodiek Dialoog als burgerschapsinstrument' (SLO en Diversion)

Doorontwikkeling: Alexandra Bronsveld en Myrthe Kelder (stichting Aves) en Tamar Kopmels en Eline Bakker (VOS/ABB)

Eindredactie: Martin van den Bogaerdt (VOS/ABB)

Illustraties: Margreet de Heer (p. 12 en 18), Pixabay (overig)

Opmaak: ontwerpbureau suggestie & illusie

v o s) a b b

Inhoud

Introductie	5
1. Inhoudelijke achtergrond kernwaarden openbaar onderwijs	7
De kernwaarden	8
2. Dialoog over de Sinterklaasviering in relatie tot de waarden en de maatschappelijke opdracht van de school	10
2a. Waarden opsporen, wegen en in een vorm gieten	10
2b. De sinterklaasviering langs de meetlat van de kernwaarden	13
2c. Dialoog over de maatschappelijke opdracht van de school en de sinterklaasviering	13
3. Opzet ouderbijeenkomst	15
4. Dialoogwerkvormen voor in een bovenbouwklas	19

Overzicht inhoud

1. Inhoudelijke achtergrond kernwaarden openbaar onderwijs (p. 7) ▶

In dit deel lichten we de kernwaarden van het openbaar onderwijs kort toe. U kunt ze gebruiken als inhoudelijk kader bij de vraag: In hoeverre passen de huidige tradities van onze sinterklaasviering op de openbare school?

2. Dialoog over waarden en de maatschappelijke opdracht van de sinterklaasviering (p. 10) ▶

Deze kernvragen en stellingen kunt u gebruiken in een teamvergadering met alle medewerkers van de school of in een directeurenoverleg binnen uw stichting. Ze helpen om samen de onderliggende waarden onder de sinterklaasviering boven tafel te krijgen (2a) en om de dialoog over de maatschappelijke opdracht van de school op gang te brengen (2b).

3. Ouderbijeenkomst (p. 15) ▶

Het belangrijkste wat wij willen meegeven is: voer de dialoog met alle betrokkenen. In deze paragraaf vindt u een opzet voor (voorbeeld van) een bijeenkomst waarin u met ouders en andere betrokkenen in gesprek kunt gaan over de inhoud en vormgeving van de sinterklaasviering.

4. Dialoogwerkvormen voor de bovenbouw (p. 19) ▶

Hier vindt u de uitwerking van een aantal werkvormen die u kunt gebruiken om in de bovenbouwklassen op een actieve en uitnodigende manier in dialoog te gaan over de inhoud en vormgeving van de sinterklaasviering op school.

Introductie

Hoe gaan wij in het openbaar onderwijs goed om met de hoogoplopende emoties rond de sinterklaasviering? Kunnen we rechtdoen aan alle meningen en gevoelens die er leven bij leerkrachten, ouders en leerlingen? Wat voor kleur moet Piet hebben op de openbare school?

Als onderwijsprofessional kunt u met goede argumenten, samen met alle betrokkenen, zélf een afgewogen standpunt innemen dat aansluit bij de visie en identiteit van de school (en stichting). De school heeft immers een maatschappelijke opdracht en maakt op basis daarvan keuzes.

In het openbaar onderwijs* hechten wij grote waarde aan dialoog en democratische besluitvormingsprocessen. We onderkennen dat bij elke keuze iedereen iets zal moeten inleveren van wat belangrijk voor haar of hem is. Wat belangrijk en van waarde is, daar gaat het uiteindelijk om. Daarover kunt u met elkaar in gesprek gaan. Waar draait - in dit geval - het sinterklaasfeest om? Waar staat het voor? Wat dragen we ermee uit? Sluit dat aan bij de visie van onze school? Het is zaak om met elkaar de kern boven tafel te krijgen. Zo kunt u vanuit waarden en inhouden - en niet vanuit vormen, tradities en hoogoplopende emoties - een weloverwogen keuze maken.

Met deze handreiking willen wij een bijdrage leveren aan de dialoog over het sinterklaasfeest op uw school of binnen uw stichting. Zo'n dialoog kunt u voeren met directeurs, maar natuurlijk ook met het team, de ouderraad, stakeholders en niet te vergeten leerlingen. Een brede dialoog die recht doet aan alle meningen op alle niveaus, past heel goed bij het openbaar onderwijs. De kernwaarden van het openbaar onderwijs, gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting, kunnen dienen als toetssteen voor belangrijke keuzes. Niet alleen rond het sinterklaasfeest, maar bij álle 'waardengeladen' afwegingen die elke onderwijsprofessional maakt.

* Overal waar 'openbaar onderwijs' of 'openbare school' staat, bedoelen wij ook het algemeen toegankelijk onderwijs.

Begeleiding bij de dialoog in uw organisatie?

De medewerkers van het Team Identiteit van VOS/ABB begeleiden u graag bij het (laten) voeren van de dialoog binnen uw stichting. Denk aan een begeleide dialoog in een directeurenberaad of in een schoolteam of een adviesgesprek met een bestuurder of directeur. Alle vormen van begeleiding zijn ook online mogelijk. Als uw organisatie bij VOS/ABB is aangesloten, kunt u binnen het lidmaatschap kosteloos gebruikmaken van vier dagdelen begeleiding op het terrein van identiteit. Wij kijken altijd op maat wat de mogelijkheden zijn.

Neem contact op met Tamar Kopmels (tkopmels@vosabb.nl) of Eline Bakker (ebakker@vosabb.nl).

Voorbeeldbrieven voor ouders en stakeholders

Er zijn diverse voorbeelden van besturen die na uitvoerige interne dialoog een standpunt hebben ingenomen over de rol en kleur van Piet in het sinterklaasfeest, of van besturen die externe stakeholders, zoals de gemeente, juist bij deze dialoog willen betrekken. Als u interesse heeft om een van deze brieven te ontvangen, neem dan even contact op met het Team Identiteit (zie boven voor contactgegevens).

Verantwoording

Deze handreiking is een product van VOS/ABB. Sommige delen van deze handreiking zijn gebaseerd op lessen of handreikingen van samenwerkingspartners, zoals De Vreedzame School, Diversion, SLO en Alexandra Bronsveld en Myrthe Kelder (voor stichting Aves). Als het een doorontwikkeling is van een reeds bestaande uitgave, dan is dit bij de tool aangegeven.

Inhoudelijke achtergrond

kernwaarden openbaar onderwijs

De kernwaarden van het openbaar onderwijs, **gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting**, komen voort uit de wettelijke en maatschappelijke opdracht van het openbaar onderwijs. Het openbaar onderwijs is van en voor de gehele samenleving en heeft een bij wet vastgelegde actief-pluriforme opdracht. In de wet staat dat het openbaar onderwijs voor iedereen toegankelijk is, ieders godsdienst of levensbeschouwing eerbiedigt en bijdraagt aan “de ontwikkeling van de leerlingen met aandacht voor de godsdienstige, levensbeschouwelijke en maatschappelijke waarden zoals die leven in de Nederlandse samenleving en met onderkenning van de betekenis van de verscheidenheid van die waarden”. We beschouwen de democratische waarden, zoals vastgelegd in de Grondwet en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, als fundament van het openbaar onderwijs.

De openbare school heeft als opdracht om bij te dragen aan een humane, inclusieve en duurzame samenleving. De school zondert zich niet af van de wereld, maar leert leerlingen zorgzaam en rechtvaardig om te gaan met andere mensen en de natuur.

Gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting zijn waarden waar we onze keuzes in het openbaar onderwijs aan toetsen. Zij geven richting bij het maken van keuzes over onderwijs, samenwerking en begening ('Past dit wel bij onze waarden? Draagt het bij aan onze fundamentele opdracht richting de samenleving?'). Het zijn tevens waarden waarop we elkaar kunnen aanspreken én waarop we aangesproken mogen worden.

DE KERNWAARDEN

Gelijkwaardigheid betekent dat alle mensen, ondanks alle verschillen die er tussen mensen zijn, als waardevol in zichzelf worden gezien. Juist omdat mensen op allerlei manieren van elkaar verschillen, is het belangrijk om elkaar eraan te blijven herinneren dat dat niet betekent dat sommige mensen daarom minder zouden zijn dan anderen.

Gelijkwaardigheid betekent voor het onderwijs dat alle betrokkenen zichzelf kunnen zijn en ervaren dat zij van waarde zijn, met de eigen achtergrond, talenten, valkuilen, interesses en overtuigingen. Iedereen mag rekenen op gelijke behandeling en een gelijke stem. In het openbaar onderwijs is ruimte voor ieders visie, mening en levensbeschouwing. Hier wordt op gelijkwaardige wijze aandacht aan besteed.

Vrijheid is een fundamentele waarde in onze democratische rechtsstaat. Het gaat bijvoorbeeld om burgerrechten als vrijheid van meningsuiting en vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. Men spreekt zowel van negatieve vrijheid, waarbij iemand vrij is van onderdrukking en dwang, als van positieve vrijheid, de vrijheid om dingen te doen.

Het onderwijs heeft een belangrijke rol te vervullen in het bevorderen van vrijheid: het stelt leerlingen in staat om zelfstandig te denken en te handelen. Het onderwijs draagt bij aan het realiseren van zowel politieke als sociale vrijheid. Ook als vrijheden wettelijk zijn vastgelegd, kunnen zij in sommige sociale gemeenschappen niet zo worden beleefd.

Leerlingen mogen hun meningen geven en beslissingen nemen over zaken die hun aangaan. Zij leren eigen keuzes te maken en te onderbouwen, informatie kritisch te beoordelen en op vreedzame wijze conflicten op te lossen.

Vrijheid krijgt vorm in de school door samen een democratische gemeenschap te organiseren. Dat betekent dat alle betrokkenen inspraak hebben in het beleid en eventuele conflicten vreedzaam oplossen. De schoolleider, leraren en ouders zijn een rolmodel voor leerlingen in het omgaan met de eigen vrijheid en die van een ander.

De school is een ontmoetingsplaats. De kernwaarde ontmoeting vraagt om een actieve rol van de school en alle betrokkenen: samen creëren zij ruimte voor diversiteit en dialoog en dragen zij bij aan het benutten van ieders inbreng.

Ontmoeting betekent niet alleen in aanraking komen met diversiteit, maar ook aandacht en interesse hebben voor de ander en in gesprek gaan over verschillen en overeenkomsten. De kernwaarde ontmoeting is daarmee nauw verbonden aan de actief-pluriforme opdracht van het openbaar onderwijs. Het gaat over het herkennen, erkennen, waarderen, benutten en ondersteunen van de in een samenleving (en daarbuiten) aanwezige diversiteit. Dit is van belang voor het ontwikkelen van de eigen identiteit én relaties en het vormgeven aan de democratische samenleving.

Voor het openbaar onderwijs betekent dit dat scholen streven naar diversiteit binnen de schoolmuren en ook de in de samenleving aanwezige diversiteit actief opzoeken en benutten. Binnen de school werken betrokkenen met verschillende achtergronden samen aan activiteiten en wisselen zij ervaringen en ideeën uit, waarbij ieders kijkt op het leven en op de school van waarde is.

Meer lezen over de kernwaarden openbaar onderwijs?

Ga naar het portaal www.openbaaronderwijs.nu en [het theoretisch kader](#).

Dialogoog over de sinterklaasviering

in relatie tot de waarden en de maatschappelijke opdracht van de openbare school

Als onderwijsprofessional kunt u met goede argumenten, samen met alle betrokkenen, zelf een afgewogen standpunt innemen dat aansluit bij de visie en identiteit van de school (en stichting). Belangrijk is dat u hierover dialoog voert met het team, ouders, andere stakeholders rondom uw school (of stichting) en natuurlijk de leerlingen.

In dit hoofdstuk vindt u verschillende vragen die als basis kunnen dienen voor dialoog met medewerkers, directeuren en andere stakeholders. Er zijn drie verschillende invalshoeken:

- Onderzoeken van onderliggende waarden van de sinterklaasviering (2a)
- De sinterklaasviering langs de meetlat van de kernwaarden openbaar onderwijs (2b)
- Dialoog over de maatschappelijke opdracht van de school en de sinterklaasviering (2c)

U kunt zelf een keuze maken uit de verschillende invalshoeken en uit de verschillende vragen om een dialoog op gang te brengen.

Bron:

Ontwikkeling voor VOS/ABB door Tamar Kopmels en Eline Bakker Zie ook: Verhalen vertellen en vragen stellen. Vakdidactiek Levensbeschouwing en Geestelijke Stromingen. Tamar Kopmels, uitgeverij Noordhof tweede editie 2020 hoofdstuk 7 (bron via regels)

2a. Onderzoek naar onderliggende waarden van de sinterklaasviering

Onderstaande dialoogvragen kunnen worden gebruikt bij bijvoorbeeld een teamvergadering met alle medewerkers van de school of bij een directeurenoverleg binnen uw stichting. De vragen richten zich op de waarden van de school. In de eerste fase worden de waarden opgespoord, in de tweede fase worden de waarden gewogen en in de derde fase wordt er gekeken hoe de waarden in een vorm (zoals in dit geval het sinterklaasfeest) kunnen worden uitgedrukt.

Let op: In dit geval gaat het over het sinterklaasfeest, maar deze vragen zijn uiteraard ook te gebruiken bij dialoog over andere feesten en vieringen (zoals Kerstmis, Pasen en het Suikerfeest).

Fase 1. Waarden opsporen

Inhoud:

- Wat is de *essentie* van het feest van 5 december? Met andere woorden: wat *viere*n we eigenlijk?
- Als je een 'thema' of een 'boodschap' zou moeten benoemen van het feest, wat is dat dan?
- Wat maakt het feest *duidelijk*?
- Welke *waarden* (of: noties, idealen, gedachten) staan in dit feest centraal?

Vorm:

- Welke figuren spelen een rol in het feest en waar *staan die voor*? Wat is hun symbolische betekenis?
- Welke tradities en gebruiken spelen een rol in het feest en waar staan die voor? Wat is hun symbolische betekenis?
- Welke andere elementen/voorwerpen/accessoires/voedingswaren spelen een rol in het feest en waar *staan die voor*? Wat is hun symbolische betekenis?

©Margreet de Heer

Fase 2. Waarden wegen

Inhoud:

- Wat is de essentie van het feest *die wij belangrijk vinden*?
- Welke 'boodschap' willen wij in het feest meegeven aan kinderen?
- Wat willen wij met het feest duidelijk maken?
- Welke *waarden* (of: noties, idealen, gedachten) staan daarbij voor *ons* centraal?

In de context:

- Hoe passen deze waarden en wat we willen uitdrukken met het feest bij de waarden, visie en identiteit van onze school?
- Hoe passen deze waarden en wat we willen uitdrukken met het feest bij de waarden van het openbaar onderwijs (gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting)?

Fase 3. Waarden uitdrukken in vorm

- Wat zijn passende vormen bij deze waarden?
- Geven de huidige vormen/tradities uitdrukking aan deze waarden? Welke wel en welke niet?
- Welke vormen/tradities zijn in conflict met de waarden?
- Welke nieuwe vormen/tradities kunnen we ontwikkelen die uitdrukking geven aan de essentiële waarden?

2b. De sinterklaasviering langs de meetlat van de kernwaarden openbaar onderwijs

In hoofdstuk 1 heeft u gelezen wat er verstaan wordt onder de kernwaarden van het openbaar onderwijs. In bovenstaande werkvorm (2a) heeft u de waarden van uw school opgespoord, gewogen en in een vorm gegoten. Als u graag nog specifiek inzoomt op de kernwaarden van het openbaar onderwijs (wat uiteraard aan te bevelen is), kunt u ook onderstaande vragen gebruiken binnen de dialoog die u gaat voeren. Op die manier geven de kernwaarden van het openbaar onderwijs richting bij de keuzes die u maakt ten aanzien van een 'waardengeladen' thema – in dit geval keuzes die u maakt rondom de sinterklaasviering. Uiteraard kan dit elk ander waardengeladen thema of feest zijn.

Vragen 'Waardengeladen keuzes langs de meetlat van de kernwaarden openbaar onderwijs'

- In hoeverre draagt deze keuze/uiting bij aan de waarde gelijkwaardigheid?
- In hoeverre komt door deze keuze/uiting de waarde gelijkwaardigheid onder druk te staan?
- In hoeverre draagt deze keuze/uiting bij aan de waarde vrijheid?
- In hoeverre komt door deze keuze/uiting de waarde vrijheid onder druk te staan?
- In hoeverre draagt deze keuze/uiting bij aan de waarde ontmoeting?
- In hoeverre komt door deze keuze/uiting de waarde ontmoeting onder druk te staan?
- Is door deze keuze/uiting een van deze waarden onder druk komt te staan, in hoeverre past dat bij het openbare karakter van onze school?

2c. Dialoog over de maatschappelijke opdracht van de school en de sinterklaasviering

Onderstaande stellingen richten zich op de maatschappelijke opdracht van de school. Ze zijn, net zoals de dialoogvragen die in 2a en 2b aan bod zijn gekomen, bedoeld om de dialoog op gang te brengen. Bij iedere vraag staan suggesties om door te vragen op de verschillende antwoorden.

De hieronder genoemde stellingen kunnen worden gebruikt bij bijvoorbeeld een teamvergadering met alle medewerkers van de school of bij een directeurenoverleg binnen uw stichting. Gebruik deze als leidraad voor een gesprek met mentimeter, placemats of andere dialoogwerkvormen.

Let op: In dit geval gaat het over het sinterklaasfeest, maar deze vragen zijn uiteraard ook te gebruiken bij dialoog over andere feesten en vieringen (zoals Kerstmis, Pasen en het Suikerfeest).

1. Als school hebben wij een opdracht om bij te dragen aan de democratische samenleving

- Zo ja, wat is die bijdrage dan?
- Zo nee, wat is dan ons bestaansrecht als school?

2. Als school mogen en willen wij uitdragen wat we belangrijk vinden

- Zo nee, waarom niet?
- Zo ja, welke risico's en kansen zie je hier?

3. Als school moeten wij uitdragen wat wij belangrijk vinden

- Zo nee, waarom niet?
- Zo ja, welke risico's en kansen zie je hier?

4. Onze leerlingen vormen niet alleen hun kijk op het leven door wat ze leren uit de lesboeken, maar ook door wat wij (soms onbewust en ongewild) uitdrukken in onze regels, houding, gedrag, gebruiken en vieringen.

- Zo nee, betekent dat dan dat wij 'neutraal' zijn? Praat door over wat men onder neutraliteit verstaat.
- Zo ja, wat betekent dat dan voor de keuzes die we maken?

5. In onze gebruiken en vieringen willen wij bewust tot uitdrukking brengen wat we belangrijk vinden en wat we afwijzen.

- Zo nee, betekent dat dan dat onze vieringen 'neutraal' zijn? Is dat mogelijk? Wat betekent dit voor de keuzes die we maken bij welke dingen we vieren en de vormgeving daarvan?
- Zo ja, wat betekent dat dan voor de keuzes die we maken?

6. Wij zijn als leerkrachtenteam verantwoordelijk voor wat we uitdragen en willen zelf kiezen wat wij belangrijk vinden in het vormgeven van onze vieringen. Ook als een van onze stakeholders of een samenwerkingspartner (het bestuur van onze stichting, de gemeente, de oudervereniging, de winkeliersvereniging, etc.) een andere visie heeft op de vormgeving van een feest, willen wij een onafhankelijke, verantwoorde keuze maken.

- Zo nee, wie is dan wel verantwoordelijk?
- Zo ja, wat kan dan de consequentie zijn?

7. Ook als dit betekent dat we stuiten op weerstand en/of het wegvallen van de financiële ondersteuning door onze stakeholders, nemen wij verantwoordelijkheid voor onze eigen keuzes.

- Zo nee en zo ja, wat kunnen de consequentie zijn?

Opzet ouderbijeenkomst over de Sinterklaasviering

Het sinterklaasfeest is een belangrijke traditie in Nederland. Veel mensen reageren met weerstand als je hier iets aan wilt veranderen, zeker ouders met kinderen in de leeftijd dat er nog 'geloofd' wordt in Sinterklaas. Het is daarom belangrijk om het onderwerp open en in een rustige context te bespreken. Van bovenaf regels opleggen over het al dan niet 'afschaffen' van Zwarte Piet kan heftige reacties oproepen. Het lijkt beter om samen te zoeken naar een oplossing zonder afbreuk te doen aan het plezier en de gezelligheid die bij het sinterklaasfeest horen. Houd voor ogen dat er ook ouders zijn die zelf geen waarde hechten aan het sinterklaasfeest, of die hier om andere – bijvoorbeeld religieuze – redenen bezwaren tegen hebben.

Vorbereiding

- Nodig collega's, ouders of andere betrokkenen uit om samen het gesprek aan te gaan over de invulling van het sinterklaasfeest. Kondig aan dat u met name naar de waarden onder het sinterklaasfeest wilt kijken, en uiteindelijk ook de dialoog wilt voeren over de rol van Piet.
- Zorg voor een positieve insteek, zowel in de uitnodiging als op de avond zelf.
- Leg voor alle aanwezigen schrijfpapier en pennen klaar. Print de casussen (zie hieronder en in een aparte bijlage) voor alle aanwezigen (deel deze pas later uit).

Opening

Heet alle ouders van harte welkom en geef nogmaals aan wat in de uitnodiging stond: we willen als school/stichting naar de waarden van de school en de rol van Piet kijken. Introduceer dit zo open mogelijk.

Binnenkomer

Vraag de aanwezigen om voor zichzelf drie dingen op te schrijven die zij waarderen aan het sinterklaasfeest. Dit kan zijn: gedichten schrijven, surprises, de intocht, chocoladeletters, cadeautjes, elkaar voor de gek houden etc. Dit wordt vervolgens op het bord geïnventariseerd. Door te turven wordt

gekeken wat er in de groep het meest gewaardeerd wordt. U kunt dit ook op een speelse manier doen met de mentimeter, zie www.mentimeter.com. Benoem in de nabespreking dat het sinterklaasfeest voor veel mensen waardevol is (gezamenlijk belang) en bespreek ook waarin mensen verschillen in wat zij waarderen.

Waarden van de school

Geef een korte uitleg over de waarden van de school en de kernwaarden van het openbaar onderwijs: gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting. Gebruik hiervoor hoofdstuk 1 van deze handreiking, of neem contact op met VOS/ABB als u hierbij begeleiding wilt (via Tamar Kopmels: tkopmels@vosabb.nl of Eline Bakker: ebakker@vosabb.nl).

Discussie in kleine groepen

Verdeel de aanwezigen in groepjes van drie à vier personen. Zet onderstaande casussen op het digibord of whiteboard. In elk groepje worden drie casussen besproken. De vraag is steeds: 'Hoe reageer je?' De deelnemers antwoorden om de beurt.

Tip: Laat de 3 casussen en de kernwaarden op het digibord staan tijdens de werkvorm. Geef de groepjes de tip om ook de kernwaarden van het openbaar onderwijs en van de school/stichting in het achterhoofd te houden als zij dialoog voeren over de casussen.

Casussen

1. Ook al ben ik zwart als roet?

Je bent hulpouder bij het sinterklaasfeest. Abigail is vijf jaar oud, haar ouders komen uit Suriname en zij heeft een heel donkere huidskleur. Samen zingen jullie: 'Ook al ben ik zwart als roet, ik meen het toch goed'. Abigail vraagt jou wat hiermee bedoeld wordt.

2. Hé, Zwarte Piet

Je houdt toezicht op het schoolplein. Een jongetje van Afrikaanse afkomst is aan het knikkeren. Een ander kind roept: 'Hé, Zwarte Piet, mag ik met je meedoen?'

3. I am shocked

Op een feestje ontmoet je een Amerikaanse vrouw. Zij heeft onlangs de intocht van Sinterklaas gezien op tv en is geschokt. Hoe kan het dat in Nederland dit soort racistische tradities in ere worden gehouden? In Amerika zou zo iets nooit mogen.

Bron: Toolkit Zwarte Piet van de Vreedzame School (www.devreedzameschool.nl).

Doorontwikkeling: Alexandra Bronsveld en Myrthe Kelder voor stichting Aves.

Bewerking voor VOS/ABB door Tamar Kopmels en Eline Bakker.

Nabespreking

Als alle casussen besproken zijn, komt de groep weer bij elkaar. Welke reacties waren er? Verdedigen, aanvallen, uitleggen, begrip voor gevoelens van anderen, of anders? Wat maakt dat je op een bepaalde manier reageert? Geef ruimte voor alle meningen, maar bewaak als gespreksleider dat het geen welles-nietes-spel wordt over de vraag of er sprake is van bijvoorbeeld racisme of een verwijzing naar het slavernijverleden. Breng de discussie dan terug naar de vraag: kunnen we een oplossing bedenken die voor iedereen goed is? Betrek hierin ook de kernwaarden van het openbaar onderwijs.

Naar een oplossing

Breng in dat veel mensen in Nederland zich gekwetst voelen door de huidige traditie van Zwarte Piet. Vat samen wat uw standpunt is, bijvoorbeeld:

Of we het er nu over eens zijn of Zwarte Piet racistisch is of niet, het is van belang dat mensen die gekwetst worden dit gevoel kenbaar kunnen maken en dat er vervolgens wordt gekeken hoe daar recht aan kan worden gedaan. Op onze school willen we kinderen leren dat we leven in een wereld vol verschillen en dat het de kunst is om met die verschillen om te gaan. We zijn allemaal anders, maar horen wel bij elkaar. Dat betekent goed luisteren naar elkaar en de ander serieus nemen. Een conflict lossen we op, op zo'n manier dat beide partijen tevreden zijn. Daarom is het van belang om te zoeken naar een inclusief sinterklaasfeest dat voor iedereen een goed feest is, een verbindend feest, dat geen mensen uitsluit en zoveel mogelijk mensen aanspreekt. Een feest dat aansluit bij de kernwaarden van het openbaar onderwijs: gelijkwaardigheid, vrijheid en ontmoeting.

©Margreet de Heer

Oplossingen in kleine groepjes bespreken

Bespreek eerst plenair een aantal oplossingen die door de jaren heen op verschillende plekken bedacht en uitgevoerd zijn, en vraag de aanwezigen om in kleine groepen te brainstormen over mogelijke oplossingen:

- Gekleurde en roetveegpieten i.p.v. Zwarte Pieten;
- (gedrags)codes voor Zwarte Pieten (geen dikke lippen, zwart kroeshaar of zwaar Surinaams accent);
- alleen zwarte vegen van de schoorsteen op de wangen;
- géén Zwarte Pieten;
- kleurplaten, boekjes en liedjes screenen op negatieve en stereotiepe beelden.

Bespreek plenair na en inventariseer de meest genoemde oplossingen. Bepaal vervolgens samen voor elke oplossing in hoeverre deze afbreuk doet aan de in het begin genoemde punten die mensen waarderen aan het sinterklaasfeest. Vat dit uiteindelijk samen in een gezamenlijk voorstel. Uitgangspunt moet zijn dat de sinterklaasviering een feest voor iedereen is, waarbij iedereen zich op zijn gemak voelt! De opbrengst van de avond kan door een kartrekker identiteit worden verwerkt tot een voorstel voor de school.

Dialogwerkvormen

voor in een bovenbouwklas

In dit hoofdstuk vindt u verschillende werkvormen die u kunt uitvoeren in een bovenbouwklas (groep 6, 7, 8). Zorg ervoor dat u dit goed voorbereidt.

Vorbereiding

Stel uzelf eerst eens de volgende vragen en bespreek deze eventueel ook in uw team:

- Hoe kunnen we rekening houden met de loyaliteit die leerlingen voelen ten opzichte van hun ouders en omgeving?
- Welke informatie hebben leerlingen nog nodig om hier een goede mening over te vormen?
- Wat voor beeldmateriaal zouden we kunnen gebruiken om de leerlingen kennis te laten maken met andere perspectieven?
- Hoe zouden we de dialoog hierover met collega's kunnen initiëren en vorm kunnen geven?

Uiteraard kunt u ook de vragen uit de eerdere hoofdstukken gebruiken om de dialoog binnen uw team te voeren.

Deze dialoogmethodiek bestaat uit drie gespreksfasen:

Fase 1: Nodig je leerlingen uit voor de dialoog

Fase 2: Laat leerlingen verschillende perspectieven innemen

Fase 3: Reflecteer gezamenlijk

Hieronder staan per gespreksfase een aantal werkvormen die je direct kunt toepassen in de groep¹.

Werkvormen bij fase 1: Nodig je leerlingen uit voor de dialoog

1. Fish Bowl: dialoog voor verbinding

We zijn allemaal gelijkwaardig, maar niet gelijk. Hoe zorgen we er op school voor dat leerlingen zich gelijkwaardig voelen, terwijl ze niet hetzelfde zijn of vinden? Dat kan door de verschillen nadrukkelijk op tafel te leggen en hier een verbindende dialoog over te voeren. Hoe zorg je ervoor dat zo'n dialoog in de klas eraan bijdraagt dat we elkaar beter begrijpen en ons met elkaar verbonden voelen, in plaats van dat we tegenover elkaar komen te staan?

Doel:

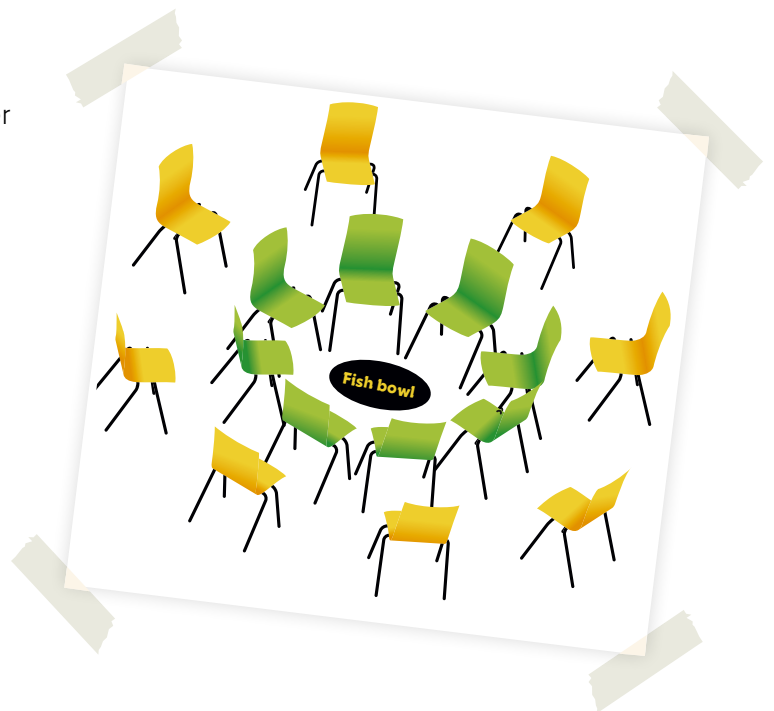
- Op een energieke manier de hele klas betrekken bij de dialoog over de sinterklaasviering.
- Leerlingen kunnen door middel van prikkelende stellingen hun positie bepalen.
- Leerlingen komen allemaal op een gelijkwaardige manier aan bod.

Aanpak:

1. Zet de stoelen in een 'binnenkring' en een 'buitenkring' neer (een cirkel van stoelen in het midden, en een cirkel van stoelen daarom heen, met een gelijke verdeling van het aantal stoelen).
Bron: Openbare scholen – waar verhalen samenkomen
2. Bedenk een aantal prikkelende stellingen waarover de dialoog gevoerd kan worden. Zie onder voor inspiratie.
3. De binnenkring start een dialoog. Alle participanten van de binnenkring spreken minimaal 1 keer en maximaal 2 keer. Op die manier zorg je voor een gelijkwaardige verdeling van sprekers.
4. De buitenste kring luistert.
5. Als iedereen van de binnenkring 1 of 2 keer aan het woord is geweest, dan wisselt de binnenkring met de buitenkring. De tweede groep die nu in de binnenkring zit, gaat verder met de dialoog en gaat nog dieper in op de vraag die gesteld is. Ook deze participanten spreken 1 of 2 keer.

Stellingen waar de dialoog over gevoerd kan worden:

1. Zwarte Pieten kunnen prima vervangen worden door andere (soorten) pieten.
2. Zwarte Piet is discriminatie.
3. Sinterklaas is een vrolijk feest dat prima zonder Pieten kan.
4. Kleurplaten, slingers en andere uitingen rondom het sinterklaasfeest moeten allemaal gecheckt worden of ze niet discriminerend zijn.

2. Carrouseldebat

Het carrouseldebat is een groepsdebat waarbij de leerlingen worden opgesplitst in drie groepen.² Hierbij is groep 1 voorstander, groep 2 tegenstander en groep 3 luistert en oordeelt over het debat. De voorstanders en tegenstanders hebben een opgelegd standpunt, zij spreken dus niet op basis van hun eigen mening. De laatste groep is de 'beoordelaars-groep'. Zij mogen hun eigen mening geven.

Doel:

- De leerlingen een gestructureerd gesprek aan te laten gaan en uit te dagen hierbij hun argumenten te onderbouwen.
- Het creëren van een veilige sfeer voor leerlingen die een andere (extremere of juist meer gematigde) mening hebben dan de rest van de groep, doordat er verplichte voor- en tegenstandersrollen worden aangenomen.
- Het ontwikkelen van empathisch vermogen, het leren kennen van verschillende perspectieven door het verdedigen van verschillende standpunten.

Aanpak:

- De leerkracht noemt een stelling.
- Daarna mogen de beoordelaars laten weten of zij voor of tegen deze stelling zijn.
- Dan is het woord aan de voor- en tegenstanders om de beoordelaars hun kant op te trekken door goede argumenten te geven. Zij geven argumenten over en weer.
- Vervolgens krijgen de beoordelaars de mogelijkheid om vragen te stellen aan de leerlingen. Dit kunnen vragen ter verheldering en verduidelijking zijn, maar het mogen ook kritische vragen zijn.
- Daarna mogen de beoordelaars opnieuw stemmen. Is er iemand van mening veranderd? Waarom?
- Na elk debat wisselen de groepen van rol (voor, tegen of beoordelaar) door naar een ander vak te lopen. Om in het debat een frisse wind te laten waaien, is het slim om bij iedere wisseling van rol een nieuwe stelling in te brengen.

Tips: Misschien zijn de leerlingen het niet gewend om inhoudelijk op elkaars argumenten in te gaan. Daarbij kan het helpen om duidelijke spelregels af te spreken voor het debat en de dialoog daarna.

Het ASR-Model (Aanwijzen, Samenvatten, Reageren)³ kan worden ingezet bij allerlei precieze onderwerpen in de klas. Het geeft handvatten en richtlijnen om goed te luisteren en genuanceerd te discussiëren. Door het ASR-model consequent aan te houden, kunnen leerlingen gestructureerd met elkaar praten. Schrijf de letters ASR tijdens het debat of de dialoog op het bord.

Als een leerling wil ingaan op de opmerking van een andere leerling, moet deze eerst aanwijzen waar hij of zij op wil reageren, het standpunt van de leerling samenvatten en daar vervolgens inhoudelijk op reageren.

Werkvormen bij fase 2: Laat je leerlingen verschillende perspectieven innemen

Als het gesprek tussen de leerlingen een nieuwe impuls kan gebruiken, is het raadzaam beeldmateriaal in te zetten waarin verschillende perspectieven worden getoond. Filmverhalen (in combinatie met uitlegfilmpjes) bieden een effectief alternatief om ook de perspectieven in te brengen die niet aan de orde komen in de verhalen en argumenten van de leerlingen.

Doel:

- Het wereldbeeld van leerlingen verbreden door meer kanten van hetzelfde verhaal te laten zien;
- Het zichtbaar maken van de menselijke kant van een vraagstuk;
- Leerlingen het gevoel geven dat zij gehoord worden/hun onderwerp belangrijk gevonden wordt;
- Een onderwerp behandelen, ook als je er zelf beperkte kennis van hebt.

Aanpak:

Zoektermen voor beeldmateriaal bij de discussie over (Zwarte) Piet:

- statement rapper Akwasi
- actiegroep pro Zwarte Piet
- regenboogpieten of roetveegpieten
- vraag kinderen naar bekende vloggers die ze volgen en kijk of zij iets gezegd hebben over Zwarte Piet of Black Lives Matter (bijvoorbeeld Quinsding).
- Schooltv: zoek op Zwarte Piet, discriminatie, geschiedenis Zwarte Piet

Besprek beeldmateriaal altijd voor en na met de leerlingen. Stel vragen als:

- Heeft dit filmpje jouw mening over het onderwerp veranderd? Waarom wel/niet?
- Herken je jezelf in...? Waarom/op welke punten wel/niet? Of: in wie herken jij jezelf het meest? En waarom?
- Waarom zou ... dit zo zeggen/voelen? Waarom is dit belangrijk voor hem/haar? Is dit ook belangrijk voor jou? Waarom (niet)?

Werkvormen bij fase 3: Individueel en gezamenlijk reflecteren

Na het voeren van een dialoog en het verbreden van perspectieven is het fijn en belangrijk om gezamenlijk te reflecteren op wat er allemaal is gezegd. Dit hoeft niet veel tijd te beslaan, maar zorg dat alle perspectieven hier nog even voorbijkomen. Een mindmap is geschikt om te reflecteren.

Aanpak:

- Laat de leerlingen een mindmap maken waarin ze voor zichzelf alle perspectieven en inzichten nog eens overzichtelijk een plekje geven.
- Vraag leerlingen vervolgens om een nieuw inzicht dat ze tijdens deze les hebben gekregen te onderstrepen of een kleur te geven.
- Laat ze tot slot in kleine groepjes hun mindmaps vergelijken: verdienen ze nog aanvulling of zijn alle perspectieven genoemd? Welk inzicht of welke vraag nemen ze mee?

- Mocht de les veel losgemaakt hebben bij de leerlingen, kun je ook kiezen voor een ander soort mindmap, meer gericht op eigen reflectie of verwerking.

Reflectie betekent letterlijk ‘jezelf een spiegel voorhouden’: je gaat kijken naar hoe je reageert, handelt, wat je voelt in bepaalde situaties en waarom dat zo is.

- Laat de leerlingen een reflectie-mindmap maken in hun eigen voorkeursstijl – bijvoorbeeld visueel (met tekeningen/kleuren) of verbaal (met woorden).
- Laat de leerlingen een gevoel, antwoord of inzicht uitdrukken rondom het onderwerp dat zojuist besproken is (bijvoorbeeld Zwarte Piet).
- Waar komt dit gevoel, antwoord of inzicht vandaan (oorzaken)? Zet deze eromheen.
- Welke oorzaken, gedachten of ideeën zijn het belangrijkste en welke het minst belangrijk (veel versus weinig invloed)? Geef dit bijvoorbeeld aan met een cijfer of een dikkere lijn.
- Verbind vervolgens oorzaken, gedachten en ideeën die met elkaar te maken hebben met een lijn of een pijl.
- Zoom tot slot samen in (door bijvoorbeeld de mindmap te bespreken in twee- of drietalen of in de groep) en schrijf of teken wat er nog mist.
- Slotvraag: is er een (nieuw) inzicht of antwoord dat je wilt delen met de klas?

Bron: Geïnspireerd op ‘Methodiek Dialoog als burgerschapsinstrument’⁴ (SLO en Diversion)

Doorontwikkeling: Alexandra Bronsveld en Myrthe Kelder voor stichting Aves

Bewerking voor VOS/ABB door Tamar Kopmels en Eline Bakker

Noten

1 In deze werkvormen staan de volgende doelen van het burgerschapsonderwijs centraal zoals deze zijn geformuleerd door SLO15:

Identiteit 8. Respect tonen en zich medeverantwoordelijk voelen voor de eigen ontplooiing en die van anderen. (houding) 9. Reflecteren op de eigen opvattingen en gedragingen in relatie tot algemeen aanvaarde waarden en normen. (houding) 18. Rolnemingsvaardigheden toepassen in een samenleving die zich kenmerkt door diversiteit. (vaardigheden) 21. Zich inleven in een ander in een samenleving die zich kenmerkt door diversiteit. (vaardigheden) 22. Samenwerken met anderen ongeacht sociale, etnische en/of culturele achtergronden (vaardigheden)

Democratie 11. Standpunten uiten, verantwoorden, uitwisselen en bijstellen in discussie, debat en dialoog. (vaardigheden) 14. Accepteren dat eigen opvattingen niet altijd worden gedeeld. (vaardigheden)

Participatie 4. Betrokkenheid bij en bijdragen aan een sociaal en ruimtelijk stimulerende en aangename leef- en leeromgeving in de school en de directe omgeving (houdingen) 17. Basale sociaal-communicatieve vaardigheden toepassen (vaardigheden)

2 Deze methode is ontwikkeld door het Nederlands Debat Instituut.

3 Tevens ontwikkeld door het Nederlands Debat Instituut.

4 De gehele methodiek is te downloaden via www.diversion.nl/updates/methode-dialoog-als-burgerschapsinstrument-po/

v o s) a b b

VOS/ABB zet zich in voor optimale omstandigheden in het openbaar en algemeen toegankelijk onderwijs. De openbare en algemeen toegankelijke school gaat uit van de democratische normen en waarden die in de maatschappij leven. Voor VOS/ABB staat het onderwijs niet op zichzelf, maar is het onlosmakelijk verbonden met alle onderdelen van de samenleving. Zie ook www.vosabb.nl

